

6. Att koppla teaterövningar till ett föreställningsarbete

Även om du arbetar med en föreställning som har utgångspunkt i ett redan skrivet manuskript så kan teaterövningar vara en hjälp i att fördjupa förståelsen för pjäsens karaktärer och situationer. I denna modul beskriver jag några olika angreppssätt i hur teaterövningar kan vara en hjälp i att utveckla karaktärsarbete, samt att utveckla förståelse för pjäsens värld. Utförlig beskrivning av övningarna i parentes finns i del 8.

Teaterövningar i karaktärsarbetet

Teaterövningar under ett föreställningsarbete har främst två syften, dels att träna och upprätthålla de förmågor och färdigheter som behövs för teaterarbetet i stort, i form av uppvärmningar av kropp och röst, dels övningar som utvecklar repetitionsarbetet. När det gäller övningar som ska utveckla karaktärsarbetet så kan det vara övningar av inre, yttre och relationell funktion.

Det inre karaktärsarbetet som främst influerats av Stanislavskij och hans efterföljare kan bestå av övningar som utforskar karaktärens bakgrund (De 5 V:na), eller karaktärens drivkrafter och hemligheter (brevet). Ivana Chubbuck är en av Stanislavskijs efterföljare som utvecklat ett 12 stegs program där det inre karaktärsarbetet får mycket utrymme. Bland annat beskriver hon i sin bok *The Power of the actor* att skrivandet om karaktärsprocessen är ett centralt verktyg för att utveckla en förståelse för karaktärens övergripande mål, alltså vad behöver karaktären i sitt liv mer än något annat? Är det att bli älskad, få bekräftelse eller skydda dem man älskar etc.

Det yttre karaktärsarbetet representeras av bland annat Michael Chekhov (1891–1955) där fantasi och kvalitéer av rörelsen (quality of movement) kan utveckla förståelse för karaktärens sätt att röra sig. Chekhov var elev till Stanislavskij, men var inte helt överens med mästarens tidigare uppfattning om att vägen till karaktären går genom skådespelarens privata upplevelser. Han såg i stället fantasin som nyckel, att låta karaktären växa fram genom att framställa olika karaktärskvalitéer. Han utvecklade bland annat Stanislavskijs Vilja och medel till att även innefatta med vilken kvalité du verkställer ditt medel (quality of action), alltså HUR exempelvis övertalar du din medspelare till att ge dig det du vill ha; vänligt, irriterat etc.

Det relationella karaktärsarbetet har i Keith Johnstone (1933-) efterföljd lagt fokus på statusövningar (status 1–4). Även om statusövningar även kan relateras till yttre karaktärsarbete så är statusövningen ett gott verktyg i det relationella arbetet. Att låta karaktären få växla status under föreställningen skapar möjlighet till rollens nyansering och undviker karaktären att endast bli en karikatyr. Det relationella karaktärsarbetet kan både utvecklas i övningar utanför föreställningsarbetet, men allra bäst enligt mig är i repetitionsarbetet, där exempelvis status kan testat ihop med text.

Att använda dramapedagogikens fyra perspektiv i karaktärsarbete

I del 2 beskriver jag dramapedagogikens fyra perspektiv, där det konstpedagogiska perspektivet ligger närmast det konkreta teaterarbetet. Jag menar dock på att de tre övriga perspektiven (personlighetsutvecklande, kritiskt frigörande och holistiska lärandeperspektivet) och dess dramaövningar kan vara en god hjälp i karaktärsarbetet. Inom kritiskt frigörande perspektiv arbetar man vanligtvis med värderingsövningar (4 hörn, heta stolen) som lika väl kan användas på karaktärsarbetet. Inom holistiskt lärandeperspektiv kan ett processdrama utvecklas till ett levande rollspel där karaktärerna får möta varandra i olika situationer. Även det personlighetsutvecklande perspektivet med dramaövningar inspirerat från Dan Lipschütz (1926 - 2002) och dynamisk pedagogik (ex Knappar-na) går att omvandla till att handla om karaktärerna i stället för privatpersonen.

Karaktärsarbete i och utanför texten

Det finns ibland en benägenhet att övningar som beskrivs ovan blir frikopplade från det direkta repetitionsarbetet. Exempelvis att man genomför övningen heta stolen och sen får skådespelaren koppla ihop lärdomarna till det pågående repetitionsarbetet. Ett annat sätt att se på karaktärsarbetet är att inkludera det i pjäsens värld (Vestin, 2000). Det innebär att karaktärsarbetet sker i relation till texten. Exempelvis finns det oftast beskrivningar i manuskriptet om händelser som bara pratas om, men som vi inte får se som publik. Dessa textbaserade beskrivningar är en bra utgångspunkt att utforska genom improvisationer. Om pjäsen beskriver en fest där något händer som påverkar handlingen så kan det vara en vinst för karaktärerna att få möta den händelsen även om den inte finns med i den färdiga föreställningen. Det blir även lättare och mer trovärdigt att beskriva skeendet för någon annan om karaktären upplevt det hela.

Även om du arbetar med en textbaserad föreställning så kan du låna mycket av det tänk som jag beskrivit i del 5 om devisingteater. Den forskande fasen tillåter mycket experiment och träning i pjäsens värld. Här nedan kommer några exempel på övningar som kan fördjupa förståelsen för karaktärerna och pjäsens värld:

- Byt roller under en repetition och upptäck hur andra ser på din roll
- Läs igenom pjäsen som radioteater, där alla blundar och säger sina repliker, upptäck hur repliker får nytt liv.
- Spela igenom pjäsen som om den vore en melodramapjäs, där alla repliker och roller är förhöjda (över spel), upptäck att vissa moment blir tydligare.
- Spela igenom pjäsen baklänges och upptäck luckor i dramaturgin.
- Spela igenom pjäsen 3 gånger snabbare än tänkt och upptäck moment som kan strykas.

Att arbeta med ett föreställningsarbete är en ständigt pågående process där du möter motstånd och hinder i arbetet, men också möjligheter och uppslag till nya spännande idéer. En teaterövning ska samverka med hela teaterarbetet, gör det inte enkelt för dig genom att checka av favoritlekar utan ta tid på dig att planera ihop övningarna antingen med syftet att utveckla förmågor, eller som en del i utforskandet av pjäsens värld.